

Rusya ve Çin Arasında Azerbaycan Üzerinden Rekabet: İdeoloji, Diplomasi ve Ekonomik Araçlar

Rivalry Between Russia and China over Azerbaijan: Ideology, Diplomacy and Economic Tools

Elvin Abdurahmanlı¹

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 12-28
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1206279
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 17.11.2022
Accepted: 14.09.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Araştırma kapsamında Azerbaycan'ın Rusya ve Çin perspektifinde ideolojik, diplomatik ve ekonomik araçlar üzerinden ilişkisi ele alınarak nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tekniğe başvurulmuş, konuyla ilgili ulusal ve uluslararası kütüphane taraması yapılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada Rusya Federasyonu'nun ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kafkaslardaki etkisinin ne derecede olduğunu tarihsel açıdan ele alınmış ve olayın tarihsel boyutu resmi kaynakların açıklamaları ile ortaya konulmuştur. Bu çalışmada Rusya ve Çin Arasında Azerbaycan Üzerinden Rekabet: İdeoloji, Diplomasi ve Ekonomik Araçlar nelerdir? sorusu çalışmanın merkez sorusunu teşkil etmektedir. Araştırmada Azerbaycan Cumhuriyetinin mevcut yer altı kaynakları ele alınırken diğer taraftan bu iki ülke ile diplomatik ve ekonomik alandaki ilişkilerin etkisinin ne gibi olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ile ilgili araştırma yapılmıştır. Araştırmada kalitatif yöntem ve teknikler kullanılmış ve açık kaynaklar olan gazete manşetleri, resmi kurum ve tarafların açıklamaları, anlaşmalar, dönem içerisinde yazılan tez, makale incelenerek derlenmiştir. Bu doğrultuda Rusya ve Çin, Azerbaycan'la olan ilişkilerde dikkatli davranmaya ve bu bölgedeki jeo-ekonomik müttefiklerini kaybetmemeye özen gösterdikleri ilişkilerin devamı için sürekli olarak reform girişimlerinde bulunduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denge politikası, Diplomasi, Ekonomik reformlar, İdeoloji, İpek Yolu projesi, Petrol.

Abstract

Within the scope of the research, the relationship of Azerbaijan through the ideological, diplomatic, and economic means in the perspective of Russia and China was discussed, and a national and international library search was conducted by applying the descriptive technique, which is one of the qualitative research methods. In this direction, in this study, the extent of the influence of the Russian Federation and the People's Republic of China in the Caucasus was discussed from a historical perspective, and the historical dimension of the event was revealed with explanations from official sources. In this study, Competition Between Russia and China over Azerbaijan: What are Ideology, Diplomacy and Economic Tools? question constitutes the central question of the study. While the current underground resources of the Republic of Azerbaijan are discussed in the

¹ Dr. Elvin Abdurahmanlı, Azerbaycan Cumhuriyeti Diaspora Bakanlığı KİAMP-Karabakh is Azerbaijan Milli Platformunun Türkiye Cumhuriyeti Genel Koordinatörü, İstihbarat İncelemeleri ve Diplomasi Uzmanı, İstanbul, abdurahmanlielvin@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-0629-8317

research, on the other hand, research has been made about the positive and negative effects of the diplomatic and economic relations with these two countries. Qualitative methods and techniques were used in the research and open-source newspaper headlines, statements of official institutions and parties, agreements, thesis, and articles written during the period were examined and compiled. In this respect, it has been understood that Russia and China are constantly trying to reform their relations with Azerbaijan, and they are careful not to lose their geo-economic allies in this region.

Key Words: Balance policy, Diplomacy, Economic reforms, İdeology, Silk Road Project, Oil.

GİRİŞ

Rusya, Çin ve ABD, Avrupa ve Asya'daki ticari ortakları vasıtasıyla uzun yıllardır birbirleri ile ticaret savaşı içindedirler. Nitekim Çin ve Rusya ticari ortakları vasıtasıyla daha güçlü bir bağ kurmağa çalışmakta olup bu kapsamda, Azerbaycan ve Kafkasya jeopolitiğinde önemli derecede diplomasi ve ticaret alanında etkili olmayı başarmışlardır. Azerbaycan'ın Rusya ile uzun yıllardır süren ideolojik bağları ve SSCB'nin dağılmasına kadarki 1990'lı yıllar çerçevesinde ve sonrasında bu bağları uzun süredir ekonomik, askeri ve diplomatik alanlar üzerinde de devam ettirmeğe çalışmaktadır. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 28 Mayıs 1918'de Mehmet Emin Resulzade önderliğinde kurulmuş fakat bu devletin bağımsızlığı 23 ay sürmüştür. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ise 73 yıl süren SSCB baskısı ve komünizm ideoloji altında yaşamını sürdürmüştür. Diğer taraftan ise Azerbaycan ve Çin Cumhuriyeti ilişkilerine dikkat edilirse iki ülke arasında gerek coğrafi gerekse de kültürel ve eğitim bakımından birbirinden farklı devletler olduğu görülmektedir. Azerbaycan'ın 73 yıllık bir komünizm etkisi sonucu Çin ile ideolojik alanda az da olsa yakınlığına bir örnek teşkil ediyor. 1991 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlık kazanmasıyla günümüze kadarki 30 yıllık süre de Avrupa ülkeleri ile diplomatik, ekonomik ilişkiler kurarak uluslararası düzeyde tanınan bir ülke haline gelmesiyle özellikle Çin'in bu bölgeye ekonomik olarak yönelmesine olanak sağlanmıştır. Nitekim Azerbaycan Cumhuriyeti asırlar boyu Kafkasya'dan Avrupa'ya açılan bir konumda olmasıyla Çin'in ticari alandaki yeni İpek yolu projesi kapsamındadır. Nitekim Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerini Kafkasya ve Karadeniz üzerinden Avrupa'ya bağlamak maksadıyla AB komisyonu önderliğiyle üye ülkeler tarafından oluşturulan Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru olan TRACECA projesi Çin Halk Cumhuriyeti'nin de yakından izlediği Azerbaycan'ında taraf olduğu önemli bir stratejik projedir. TRACECA projesi AB komisyonu dışında 7 ülkenin katılımıyla 1993 yılında Bakü'de kurulmuş ve şu an 13 devlet bu örgüte üyedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, 2023). TRACECA ve AEB, üye ülkelerin de temsil edildiği organları olan uluslararası örgüt statüsündedir ve AB, SSCB'nin dağılmasından ardından bölgedeki siyasi boşluğu doldurmak ve bölgede oluşabilecek muhtemel sorunları önlemek amacıyla kendi hedefleri ve çıkarları kapsamında bu projeyi gerçekleştirmiştir (YALÇINKAYA, 2021).

2015 yılındaki ekonomik krizin ardından Azerbaycan yönetimi, yıllardır süren petrol ve doğal gaz dayalı ekonominin sürdürülebilir olmadığını görmüş ve çok sektörlü ekonomiye geçişin önemli olduğunu kabul etmiştir. Bu kapsamda Azerbaycan Çin ile yurt dışı yatırım imkânlarının geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu kapsamda petrol, doğal gaz ticareti dışındaki ürünlerin ticaretine de olanak sağlamıştır. Azerbaycan'ın denge

politikası kapsamında, A Batı ve Rusya ile ilişkileri gerek ekonomik gerekse de diplomatik olarak istikrar kazandığı görülmektedir.

Nitekim 1990'lı yıllarında ardından bağımsızlığını kazanan ve yeni demokratik sürece giren bir ülke olan Azerbaycan kısa süre içerisinde ekonomik alanlar dışında diplomatik faaliyetleri ile mevcut konumunda söz sahibi olmayı başarmıştır.

Ham petrolün ticari amaçla kullanılması sonucu petrol üretici devlet olarak Azerbaycan'ın da ekonomik kazancı her geçen gün daha da artırmıştır. Petrolün ekonomik önem arz etmesi dışında petrol üretici devletlerin zamanla politik ve stratejik konumda güçlenmesine sebep oldu. 3 Temmuz 1997'de Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, Rusya ziyareti sürecinde Rusya Cumhurbaşkanı Yeltsin ile görüşmesinin ardından iki ülke arasındaki "dostluk, iş birliği ve karşılıklı güvenlik" adı altında anlaşmaya varılmıştır (Lib.aliyev İnternet Kütüphanesi Sayfası, 2006). Bu anlaşmalar aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

- İki ülke arasında ticaret esnasında döviz ve ihracat alanlarında iş birliği anlaşması,
- Vergilerin artırılmasına izin verilmemesi ve vergi kaçakçılığın engellenmesi,
- Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının Rusya Federasyonu'na girişlerinde vizenin kaldırılması.

Diğer önemli husus Hazar havzasındaki Rusya ile sınır sorununu diplomatik yolla çözüme kavuşturarak ticari alanda da Azerbaycan ham petrolünün Rusya arazisi üzerinden Karadeniz Novorossisk limanına taşınmasına ilişkin bor hattının temelini atılması ve ikili ilişkileri geliştirmesine olanak sağlamıştır (SOCAR-State Oil Company of the Azerbaijan Republic, 2022). İki ülkenin Cumhurbaşkanı arasında 2001 yılında resmi görüş gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede iki devletin Cumhurbaşkanı arasında 10 yıllık anlaşmaya dayalı diplomatik ilişkinin temelini atılmıştır. Bu görüşme kapsamında aşağıdaki anlaşmalar yapılmıştır.

- "Rusya Federasyonu'nda daimî ikamet eden Azerbaycan uyruklu vatandaşların ve Azerbaycan sınırları içerisinde ikamet eden Rusya Federasyonu uyruklu vatandaşların hukuki statüsü hakkında anlaşma" imzalanmıştır.
- Her iki ülke arasında demokratik alanda sürecin güçlendirilmesi, insan hakları ve özgürlüklerine riayet olunması, her iki ülkede siyasi, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda hayata geçirilen reformlara destek verecekleri ile ilgili anlaşmaya varılmıştır.

2001 yılında yapılan iki ülke Cumhurbaşkanı arasında görüşmesinin ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev verdiği bir röportaj esnasında iki ülke arasında yapılan anlaşmaların 10 yıllık bir anlaşma olduğunu ve iki devletin geleceğe yönelik birlikte hareketinin başlangıcını oluşturduğunu ifade etmiştir (Azerbaycan ile Çin, İpek Yolu'nda Anlaştı, 2015).

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Tarihi

28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Milli Şurası üyeleri ve başkanı Mehmet Emin Resulzade tarafından Gürcistan'ın Tiflis şehrinde Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kuruluşunu ilan edilmiş ve Gence şehri başkent olarak belirlenmiştir. 16 Haziran 1918'de hükümet konağı Tiflis'ten Gence' ye taşınma kararı sonucu Gence Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilk başkenti olmuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyetindeki milli şuranın belirlediği hükümetin 27 Haziran 1918'de çıkarılan resmi kararlar ülkenin resmi dili olarak Azerbaycan Türkçesini kabul etmiştir. Mevcut hükümetin 1 Ağustos 1918'de aldığı kararla Azerbaycan Savunma Bakanlığı kurulduğu ilan edilmiştir. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti kurucusu Mehmet Emin Resulzade Azerbaycan kuruluşunu ilan ederken medeniyetle ilgili şöyle demiştir:

Bütün medeniyetler genelde 3 büyük oluşumun karşılıklı etkisinden ve birleşmesinde meydana gelmiştir. Bunlar (AGAYEV, 2020):

- Coğrafi amil-vatan
- Etnografik amil-millet
- Manevi amil-kültür

Ayrıca belirtmemiz gerekiyor ki, Resulzade: 'Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak' gibi tezlerin birleşimini ifade eden medeniyet kavramının sözcüsü ve yaratıcısıdır. 20 Ocak 1920'de Milletler Cemiyeti, Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyetinin bağımsızlığını tanımıştır. Azerbaycan Milli Şura hükümetinin en önemli kararlarından biri 9 Kasım 1918'de Mavi, Kırmızı, Yeşil renklerden oluşan üç renk üzerinde ay ve sekiz köşeli yıldız olan bayrağı devlet bayrağı olarak kabul edilmesidir. Aynı gün Bakü'de, üç renkli Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Başkanlık binası üzerinde dalgalandırılmıştır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin 5 Şubat 1991'de aldığı resmi kararlar üç renkli Azerbaycan bayrağı 71 yıl sonra Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir. 2009 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 595 numaralı kararı sonucu 9 Kasım tarihi Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrak günü olarak kabul edilmiş ve her yıl 9 Kasım bayrak günü olarak ülke genelinde kutlanmaktadır (Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası, 2020). Bayrak üzerindeki bu üç renk:

- Mavi: Türkçülüğü temsil etmektedir,
- Kırmızı: Demokrasiyi, çağdaşlaşmayı temsil etmektedir,
- Yeşil: İslam'ı temsil etmektedir.

12 Ocak 1920 tarihine gelindiğin zaman Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti SSCB haricinde 23 devlet tarafından resmi olarak tanınmıştır. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 ay ayakta kalmaya başarmış ve bu süre içerisinde ülke şarkın ilk demokratik devleti ola bilmiş, ayrıca ilk defa kadına oy kullanma ve seçilme

hakkı veren devlet olmuştur. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 aylık bağımsızlığı döneminde ekonomi eğitim ve diplomatik ilişkiler açısından ileri derecede reformlar yapılmış ve ülkede sanayinin temeli atılmıştır. 26 Nisan 1920 yılında SSCB'nin Kızıl ordusu Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti sınırlarına dâhil olmuş, 28 Nisan 1920 tarihinde Kızıl ordu tarafından tekrar işgale uğrayarak bağımsızlığını kaybetmiştir.

1989 yılında SSCB başkanı Mihail Gorbaçov tarafından yeniden yapılanma olarak bilinen “perestrojka” uygulamaları sonucu 1990 yılında SSCB çökmüştür. 20 Ocak 1990'da SSCB'nin kızıl ordusu başkent Bakü'de 20 Ocak katliamını yapmıştır. Bu olayların üzerine Azerbaycan halkı meydanlara çıkmış bağımsızlık için Azatlık meydanında aylarca bağımsızlık için nöbet tutulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti 18 Ekim 1991 tarihinde resmi bağımsızlığını kazanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı Dağlık Karabağ bölgesi ve 7 şehir 1991-1993 yılları arasında Ermenistan ordusu tarafından işgal edilmiştir. Ermenistan'la Azerbaycan arasında birinci Dağlık Karabağ savaşında 11557 Azerbaycan askeri şehit olmuştur (Elvin ABDURAHMANLI, 2020). 26 Şubat 1992'de Ermenistan ordusu tarafından gece saatlerinde Azerbaycan'ın Hocalı şehrine saldırı gerçekleştirerek bu şehirde yaşayan sivil halka yönelik soykırım yapılmıştır. 30 Nisan 1993'de BMGK tarafından 822,853,874, 884 sayılı 4 kararname kabul edilmiş ve Ermenistan tarafından Azerbaycan arazilerinin yaklaşık %20'sinin işgal altına girmiştir. 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından onaylanan coğrafi arazisi 86,6 bin km²-dir teşkil etmektedir (Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası, 2020). Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 9 Kasım 1991 tarihinde, daha sonra sırasıyla 11 Aralık 1991'de Romanya, 13 Aralık 1991'de Pakistan, 23 Aralık 1991'de İsviçre, 25 Aralık 1991'de İran, 23 Ocak 1992'de ABD, 10 Nisan 1992'de ise Rusya tanımıştır. Birleşmiş Milletler 2 Mart 1992'de Azerbaycan Cumhuriyeti'ni resmi olarak tanımıştır.

1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yakın Tarihi ve Siyasi Sistemi

Çin'de antik çağlarda il handen Hya ve Şang hanedanları olduğu tarihçiler tarafından ön görülmektedir. Çini yöneten diğer hanedanlardan olan Şang'la ilgili araştırmalar, M.Ö. 1450-1050 seneleri arasında bunların Çin'de hüküm sürdüklerini göstermektedir. M.Ö. 1050-220 yıllarda Şang hakimiyetini yıkan Çov hanedanı Çin'i yönetmiştir (Kadir Temiz, 2016).

1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti tek partili bir yönetim sistemiyle kurulmuş ve Çin Komünist Partisi ÇKP o yıllarda ilk ve tek parti olmuştur. ÇKP aslında 1921 yılında kurulmuş ve o yıllarda 86 milyonu aşkın üyesi mevcut olsa da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması 1949 yılında gerçekleşmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çin Komünist Partisi dışında 8 parti daha mevcuttur (TÜÇİAD Web Sitesi, 2022). Bunlar:

1. Çin Guomindang Partisi Devrim Komitesi,
2. Çin Demokrasi Birliği,
3. Çin Demokratik Yapılanma Birliği,
4. Çin Demokrasiyi Geliştirme Birliği,
5. Çin Köylü ve İşçi Demokratik Partisi,

6. Çin Zhigongdang Partisi,
7. Üç Eylül Cemiyeti,
8. Taiwan Demokratik Özerklik Birliği'dir.

13 Mart 2013'te yapılan seçimlerde XiJinping Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkanı seçilmiştir. 2018 yılının 5 Mart ve 10 Mart tarihinde yapılan seçimlerde XiJinping Çin Halk Cumhuriyeti'nin ikinci kes başkanı seçilmiştir (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulusal Halk Kongresi ve Çin Halk Siyasi Ulusal Komitesi tarafından gerçekleştirilen toplantı sonucunda başkanın en fazla iki defa beş yıllık süreyle seçilme yasası genişletilerek gelecek dönemlerde de aynı başkanın tekrar seçimlere katılması sağlanmıştır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019). Ülkenin Politik siyasi sistemi genel itibariyle dört temel kurumdan oluşmaktadır. Bunlar:

- 1) Parti-devlet şeması şeklinde olup seçimlerden başarılı bir sonuçla ayrılan iktidar ve devlet yapısı.
- 2) Ülkenin siyasetinde ve güvenliği meselelerinden sorumlu olan Çin Özgür Halk Ordusu.
- 3) Çin Halk Cumhuriyeti'nin Büyük Millet Meclisi görevini yapan Ulusal Halk Kongresi.
- 4) Partiler dışta tutulmak suretiyle politik siyasi aktörleri bir arada tutan danışma görevini yürüten Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı.

Ülkenin başkenti Pekindir ve para sistemi olarak Renminbi isimli Çin Yuanı'nı kullanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çince, Moğolca, Tibetçe, Uygurca dil olarak konuşulmaktadır fakat resmi dil "Mandarin" olarak bilinen "Putonghua" lehçesi kabul edilmiştir (CNN Türk İnternet Sayfası, 2014).

1.2.1. Çin Ekonomisinin Sektörleri

Çin, 1978 yılında sanayi alanında reformlar başlatarak ve ülkedeki kalabalık nüfus avantajıyla ucuz iş gücünü verimli bir şekilde kullanmıştır. 1980'de ülkeye doğrudan yabancı yatırım kabul etmeye başladı ve aynı aldığı yabancı yatırım miktarı 60 milyon dolara ulaştı. Son 50 yılda Çin sanayi üretiminde dünyanın fabrikası haline gelerek kişi başı milli gelir 2021 yılında 10.990 dolara ulaşmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde sektörel yapının temel durumuna dikkat edersek üç sektörden oluştuğunu ve bu üç sektör arasında oransal ilişkilere dikkat edilmesi gerektiğini söyleye biliriz (Selim Karahan, 2021). Bu sektörler:

- Tarım,
- Sanayi
- Hizmet sektörü

Son 50 yılda ilaveten de soğuk savaş döneminde Çin bu üç temel sektör üzerinde yoğunlaşmış ve bu alanlarda büyük değişiklikler meydana getirdi. Nitekim 1950'li yılından 2002 yılı arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nde tarım oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bahsi geçen bu düşüş 1950 yılında %45,4 iken 14.5'e kadar

düşüş gerçekleşmiştir. Fakat Çin’de sanayi sektöründe bunun aksine 1950’li yılından 2002 yılına kadar %34,4’ten %51,8’e kadar bir yükselme grafiği izlemiştir. Hizmet sektörüne dikkat edersek bu alanda da Çin Halk Cumhuriyeti büyük ilerlemeler kat etmiştir. Hizmet sektörü %20,2’lerden %33,7 orana yükselme görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik ve Teknolojik Kalkınma alanında büyük ilerlemeler kaydederek bu alanda dışa açılan bölgeleri oluşturdu. Nitekim Çin Devlet Konseyinin 1988 yılı kararıyla dışa yönümlü 14 sahil kenti açılması kararı kabul edildi. Bu karar Çin Halk Cumhuriyeti’nin devlet düzeyindeki ekonomik ve teknolojik kalkınma bölgelerinin kurulmasında ilk büyük adım olduğunu söyleye biliriz. Dışa dönümlü 14 sahil kenti aşağıdakilerden oluşmaktadır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019):

- Dalian,
- Qinquando,
- Tianjin,
- Yantai,
- Qingdao,
- Lianyungan,
- Nantong,
- Minhang,
- Hongqiao,
- Caohejing,
- Ningbo,
- Fuzhou,
- Guangzhou,
- Zhanjiang.

Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde dünyanın 220’den fazla ülkesi ile ticaret bağlantısı kurmuştur. Fakat Çin’in ticaret bağlantısı olarak en büyük 10 ticaret ortağı bu şekildedir (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019):

- Rusya,
- Japonya,
- ABD,
- AB,
- Kanada,
- Özel İdari Bölgesi,
- Tayvan,
- Hong Kong,
- Avustralya,
- Kore Cumhuriyeti.

1.2.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Yeraltı Kaynakları

Çin Halk Cumhuriyeti, dünyada önemli derecede zengin yeraltı maden kaynaklarına sahip bir ülke olduğunu söyleye biliriz. Günümüze kadar Çin Halk Cumhuriyeti’nde keşfedilmiş yeraltı kaynakların tümü dünya yeraltı

kaynaklarının %12'ni oluşturduğunu belirtmemiz lazım. Nitekim Çin Halk Cumhuriyeti yeraltı kaynaklarına göre dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Çin yeraltı kaynaklar olarak 171 maden bulunarak aktif faaliyette olduğunu söyleye biliriz. Araştırımlara göre Çin'de 45 çeşit madenin 25 adedi dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Çin'in 12 adet madeni ile ise dünya madenleri arasında 1. sırada yere almaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde en önemli madenler ise şu şekildedir (CNN Türk İnternet Sayfası, 2014).

- Volfram,
- Titanyum,
- Vanadyum,
- Alçı,
- Tantal,
- Granit,
- Antimon da.

Diğer bahsedilen en önemli rezervler ise Çin'de, Kömür kaynakları, Petrol ve doğal gaz kaynakları, Demirsiz Metaller ve Siyah Metalleri gösterebiliriz.

1.2.1.2 Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yatırım politikası

Çin Halk Cumhuriyeti dünyada ülkesine en fazla yabancı sermaye çekmeği başaran devletlerden biri olduğunu söyleye biliriz. Çin yatırım politikalarındaki kaynağı, devletin uyguladığı imtiyazlı ve gerçekçi yatırım politikası olduğunu söyleye biliriz. Baktığımız zaman dünyada covid dönemi dahil olmak üzere ekonomilerde durgunluk yaşandığını varsayarsak Çin' ekonomisinde bu durgunluk çok az sürdüğünü ülkenin az etkilendiği söyleye biliriz. Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancı sermayeli işletmelerin sayısı 400.000'in üzerinde olduğunu ve 2003 yılında ise 170'ten fazla ülke ve bölgeden gelen yabancı iş adamlarının burada yatırım yaparak Çin ekonomisine katkı sağladı.

1.3. Rusya Federasyonu'nun Tarihi Geçmişi ve Siyasi Sistemi

Şimdiki Rusya topraklarına 4. yüzyılda batıdan göç eden Slav kabileleri olmuştur. Fakat İskandinavlılar Rusya devletini 9. yüzyılda kurmuştur. İlk kurulan devletin yönetimi Novgorod ve Kiev olmuş ve Moskova prenslikleri altında 1480 yılında çarlıklar kuruldu. Ordunun desteğiyle Mart 1917'de Moskova'da grev ve protestolar başladı. Prens Lvov tarafından bir geçici yönetim sağlandı fakat Pskov'da Çar Nikolay'ın kuşatılmasının ardından 15 Mart 1917'de Çar tahtan indi ve bunun sonucunda Çar rejimi Rusya'da bitmiştir.

7 Ekim 1917'de Vladimir Ilyich Lenin başkanlığında komünist rejim hükümeti geldi Lenin tarafından SSCB kurulmuştur. 1987 yılında Mihail Sergeyeviç Gorbaçov tarafından "perestroika" yani yeniden yapılanma politikası getirildi. Rusya Federasyonu'nun kurulması için 17 Mart 1991'de ülke referandumla gitti ve %77 seçmen Rusya Federasyonu için evet oyu kullandı. Bu sonuçla 25 Aralık 1991'de Rusya Federasyonu kuruldu. Rusya Federasyonunun başkenti Moskova şehridir (Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği, 2022). 1993 yılında Rusya Federasyonu kabul edilen yeni yasayla ülke yönetim şekli "Federal yarı-başkanlık sistemli cumhuriyet" sistemine geçmiştir. 2000 yılının Mart ayında Vladimir Putin devlet başkanı seçilmiştir. 2004 yılında yapılan seçimlerde tekrar kazanmıştır. 2008 yılında yapılan seçimlerde Vladimir Putin'in desteğiyle

Dmitriy Medvedev devlet başkanı olmuş ve Dmitriy Medvedev Rusya Federasyonu'nun başbakanı görevine Vladimir Putin atamıştır. 2012 yılında yapılan seçimlerde Vladimir Putin tekrar aday olmuş Rusya Federasyonu'nun devlet başkanı olmuştur (Anadolu Ajans, 2017).

Devletin yürütme yetki devlet bakanındadır ve Rusya Federasyonu'nda son seçimler 18 Mart 2018'de gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde Vladimir Putin %76'lık oy oranıyla 4. Kez Rusya Federasyonun devlet başkanı seçilmiştir (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019). Rusya Federasyonu'nda 4 parti mevcuttur bunlar:

- Birleşik Rusya Partisi
- Komünist Parti Liberal
- Demokratik Parti
- Adil Rusya Partisi

Rusya Federasyonu arazi olarak dünyanın en geniş arazisine sahip ülke arazilerinin %72'si ağaçlardan ve boş arazilerden oluşmaktadır. Ülkenin önemli 2 nehir Volga ve Don nehirleridir. Rusya Federasyonu doğal rezerv ve madenler olarak da zengin bir ülke olduğunu söyleye biliriz. Nitekim dünyada iki en büyük kömür üreticilerinden biri konumundadır Rusya. Ülkede yeraltı zenginlikler aşağıdaki şekildedir (Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği, 2022):

- Petrol yatakları,
- Doğalgaz yatakları,
- Demir,
- Bakır,
- Grafit,
- Mika,
- Kurşun,
- Çinko,
- Alüminyum,
- Altın,
- Elmas

Rusya Federasyonu genel itibariyle dünyada çıkarılan veya demir üzerine maden rezervi olarak %40'a sahip konumdadır. Rusya Federasyonu'nun ülke olarak temel ihraç ürünleri ise bu şekildedir:

- Petrol ve Petrolden üretilen yan ürünleri,
- Kimyasal maddeler,
- Doğalgaz,
- Ağaç-Ahşap ürünleri,
- Metaller,
- Çeşitli endüstri ürünleri.

Ülkenin teme ithal ürünleri ise esasen tahıl, un olduğunu bunların yansıra tüketim ürünleri, elektronik makineler, endüstri makineleri ve ekipmanlar, şeker, ilaç ve tıbbi malzemeler dahildir. Federasyondaki teknik

çalışmalardan bahsedecek olursak uzay çalışmalarının önemini vurgulamak gerekir. Nitekim Çin ve Amerika Birleşik Devletleri ile neredeyse bu alanda tamamen yarış halinde olduğunu belirtmeliyiz. Rusya’da birçok nükleer santral ve radar santraller mevcuttur. Yukarıda bahsettiğimiz gibi nitekim federasyon arazilerinin soğuk iklim ve elverişsiz arazilerden oluşması sonucu bu arazilerin %10’luk bir bölümü sadece tarıma için uygun şartları sağlamaktadır ve bu alanlarda ise meyve, sebze, tahıl ürünü ekimi yapılmaktadır.

2. RUSYA VE ÇİN’İN AZERBAJYAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Rusya Federasyonu ve Azerbaycan İlişkileri

Rusya Federasyonu ve Azerbaycan ile ilişkileri 1918-1920 yılları arasına bakıldığında zaman olumsuz gelişmelerin ardından ve Rus Bolşevik devletinin kurulması SSCB’nin kurulmasıyla Azerbaycan SSCB devleti adını alması ilişkilerin 70 yıllık olumsuz etkiler bıraktığını söyleye biliriz. Fakat 1990’lı yıllarda SSCB’nin dağılmasıyla bu ilişkilerin boyutu değişmiş. Nitekim 1989 yılında Dağlık Karabağ’da Ermeniler tarafından başlatılan gösteriler bugüne kadar bölgeye sorunların çözülmesinde Rusya Federasyonu temaslarda gözetmen devlet ve bazense diplomasi temaslara katılım sağlamıştır (ABDURAHMANLI & MAMMADLI, 2021). Diğer vurgulanması gereken önemli bir husus Azerbaycan’ın önemli petrol kaynakları Rusya Federasyonu tarafından bölge politikasında etkili olduğundan Moskova-Bakü ilişkilerinde etkili olmuştur. 1990 yılında Azerbaycan’da başlayan ayaklanmaların ardından Yeniden kurma düşüncesiyle “perestrojka” denilen yapı çerçevesinde Rusya Cumhurbaşkanı Mihail Garbaçov 1989 yılının Ekim ayında Azerbaycan’ın başkenti Bakü şehrine zırhlı tankları deniz ve kara üzerinden çıkartma yapmış, 19 Ocak-20 Ocak’a bağlayan 1990 yılı 20 Ocak katliamının emrini vermiştir. Fakat Rusya Federasyonu tarafından atılan bu adım sonucu ters tepki ile sonuçlanarak 18 Ekim 1991’de Azerbaycan Cumhuriyetinin Kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Rusya Federasyonu tarafından imzalanan ve kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile Rusya Federasyonu tekrar SSCB kurmasa da dışarıdan yönetim düşüncesiyle eski SSCB üyesi devletleri davet etmiştir. İlk dönemlerde Azerbaycan BDT üyesi olmamış daha sonralar ise katılım sağlamıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in başkanlığı döneminde Rusya Federasyonu ile ilişkiler ilerletilmiş ve Rusya Federasyonu’nun enerji lobileri bu konuda iki devlet yetkililerini bir araya mekik diplomasisi ile ortak nokta olan enerji politikası ve ekonomik çıkar politikaları çerçevesinde getirmeye başarmışlardır. Rusya Federasyonu’nda Vladimir Putin’in ilk dönemlerinde ABD ve Çin hegemonyasına karşı Azerbaycan ile de ilişkilerini geliştirme ve ortak ilişkiler konusunda önemli adımlar atıldığını söyleye biliriz (MAMMADOV, 2022). Rusya Federasyonu başkanı V.Putin 9-11 Ocak 2001’de Azerbaycan’ı ziyaret gerçekleştirmiş ve iki ülke arasında Hazar’da İşbirliği Ortak Bildirisi ve Bakü Deklarasyonu’nu ve diğer kültürel alanlar üzere bir çok alanda ortak anlaşmalara imza atmışlardır. Belirtilmesi gereken önemli husus “Bakü Deklarasyonu” ile iki tarafta “iki tarafta BM’nin uluslararası sorunlarda ve çok kutuplu dünyada barış ve güvenliğin sağlanmasındaki rolünün güçlendirilmesine yardım edeceklerini” beyan etmişler ve iki ülkede Kafkasya bölgesindeki barış ve huzurun sağlanması için toprak bütünlüklerine, uluslararası sınırların dokunulmazlığına karşı hassas olduklarını ve korumakla yükümlü olduklarını ifade etmişler (CANAR, 2012). Hazar denizinde çıkarılacak petrol ve gaz konusunda Azerbaycan ve Rusya Federasyonu Azerbaycan’ın kurulduğu ilk yıllarda ortak bir anlaşmaya varamamış fakat gerek Aliyev gerekse de Putin döneminde ikili ilişkiler zirveler, görüşler ve anlaşmalarla ilerletilmiştir. Hazar denizi 5 devlete kıyısı olan bir deniz ve bu deniz önemli derecede petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olduğunu

söyleye biliriz. 16 Kasım 1994 yılında Azerbaycan, 1982 yılı tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Hazar'a uygulanabileceğini ileri sürmüş ve bu sözleşmeye göre ise 12 millik kara suları ve orta hattı ihlal etmeyecek şekilde 200 mili geçmeyen münhasır ekonomik bölgeler belirlenmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu sorun 1998 yılının temmuz ayına kadar sürmüş ve günümüzde de Azerbaycan ve Türkmenistan arasında sorun olarak bazı konular kaldığını belirtmeliyiz. 18 Şubat 1996'da iki ülke arasında yapılan anlaşma ile Azerbaycan petrolünün Rusya Federasyonu Novorossiysk limanına nakledilmesi ile ilgili sözleşme imzalanmıştır (İBRAHİMOVA, 2019). 25 Ekim 1997'de Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasında bir anlaşma daha yapıldı. Bu anlaşma [Azerbaycan Uluslararası İşletme Şirketi](#) adı verilen petrol ve doğalgaz şirketi olan SOCAR ve Trans neft arasında imzalanarak resmi şekilde petrol taşınmasına start verildi. Diğer taraftan ise Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasındaki gerek ticari gerekse de ekonomik iş birliği her yıl günümüzde de artmaya devam ediyor. Nitekim, 2008 yılında iki devlet arasında yıllık ticaret %39,3 artmış ve 2.403 milyar ABD dolara ulaşmıştır. Diğer taraftan ise iki ülke arasındaki ihracat aynı dönem %42,6 artmış 1.9911 milyar ABD dolara ulaşmıştır. İki ülke arasında kültür ve eğitimde ilişkileri devamlı bir şekilde geliştiğini söyleye biliriz. Nitekim Azerbaycan'da okullarda, liselerde ve üniversitelerde eğitim tamamen Rusça ağırlıklı verilen bölümler mevcuttur insandır (The World Bank, 2019). Hatta okullarda zorunlu dillerden biri de Rusça eğitimidir. 2006 yılının aralık ayında iki devlet arasında 2007–2009 insani yardım ve destek programları iş birliği programı kabul edilmiştir.

Azerbaycanlı gençlerin Türkiye, Ukrayna'nın ardından en çok yurtdışındaki eğitim aldıkları ülke Rusya olduğunu belirtmek gerekir. Diğer taraftan Azerbaycanlıların neredeyse 1 milyondan fazla halkı Rusya Federasyonu'nun birçok eyaletinde çalışmakta ve ikamet etmektedir (Sözcü Haber sitesi, 2022). Diğer taraftan ise Rusyalıların çoğu Bakü'de ikamet etmektedirler. Azerbaycan'da din olarak laiklik anayasada belirtilmiş ve ülkede her dinden ibadet evleri mevcuttur. Başkent Bakü olmak üzere birçok Azerbaycan eyaletlerinde kilise mevcuttur. Başkent Bakü'de 2008 yılına gelindiğinde Moskova Devlet Üniversitesi olan "MGU'un" bir şubesinin açılışı olmuştur ve Azerbaycan üniversitelerinde günümüzde 15 binin üzerinde Rus dili eğitim alan genç vardır. Azerbaycan'da 50'in üzerinde Rus dilinde gazete ve 10'na yakın Rus haber ajansı olduğunu belirte biliriz. İki ülkenin de temsilciliği bulunmaktadır ve Azerbaycan Büyükelçiliği başkent Moskova'da, Rusya Büyükelçiliği ise başkent Bakü şehrinde yerleşmektedir.

2.2. Çin Halk Cumhuriyeti ve Azerbaycan İlişkileri

Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde sahip olduğu gerek stratejik gerekse de ekonomik stratejileri sonucu 21 yüzyılda büyük ilerlemeler kat etmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti tarafından atılan İpek Yolu olarak bilinen ve çok uzun bir süre ticaretin kalbi şeklinde ifade edilen dünyanın küreselleşen ve günü günden artan ekonomik çıkar çatışmalarına yeni bir düzen olarak gösterilen "Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR" projesi olduğunu söyleye biliriz (Azertac Ajansı, 2018). Bu projesi ile bölgesel bütünleşme hedeflendiğini söyleye biliriz. Nitekim bu projeye, Çin tarafından ortak edilen diğer ülkeler arasında gerek ekonomik gerek kültürel gerekse de sosyal bağların güçlenmesine yol açacağı ve yeni iş birliği örgütlerinin oluşturulmasına zemin yaratacağı ön görülüyor (Mədəniyyət qəzeti, 2019).

"Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR" projesini kapsayan devletler aşağıdaki şekildedir:

- Çin,

- Kazakistan,
- Azerbaycan,
- Türkiye ve Avrupa.

Hazar Denizi kıyısında yerleşen Azerbaycan, rezervleri ve doğal kaynakları birçok küresel ve bölgesel aktör gibi Çin’inde ilgisini çekmiştir ve bu ülkeye Çin’in yatırımlarını artırmıştır (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019). Fakat Çin’in en önemli amacı ise Azerbaycan’dan Avrupa’ya uzanan bir demiryolu hattı geliştirmeye çalışmasında Azerbaycan’ın transit bir yol olacağı kanaatinde olmasıdır. Diğer taraftan ise Azerbaycan transit bir devlet olarak Çin’de malların Avrupa taşınmasında en güvenli bir transit güzergahı olması Azerbaycan21 Çin için önemli bir alternatif olmasına yol açıyor. Bu projeye Çin kendi ekonomisini büyütmeyi hedeflemektedir. Diğer bir önemli husus ise Çinli Yatırımcılar genelde Kafkasya’da gerçekleştirdikleri ticaretinin neredeyse %50’si Azerbaycan’a gerçekleştirmektedirler (Yılmaz, 2020). Bakıldığı zaman Azerbaycan’da aşağıdaki alanlarda 100’ün üzerinde şirket faaliyet göstermektedir.

- Ticaret,
- Sanayi,
- Hizmet,
- İnşaat.

Şekil 1: “Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR” projesi

OBOR projesi kapsamında Azerbaycan’daki Çinli firmalar ve Çinli girişimci insanlar ülkeye yaptıkları yatırımı artırma yoluna gitmişlerdir ve günümüzde Azerbaycan’ın galibiyeti ile sonuçlanan İkinci Karabağ savaşının ardından Türkiye’ye ulaşım yolunun yapımında Çin yatırımlarının artmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

Azerbaycan'ın Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1,7 milyar dolarlık yatırımı mevcuttur. 23 Nisan 2019'da Azerbaycan'ın Bakü Devlet Üniversitesinde gerçekleşen ve Konfüçyüs Enstitüsü ve Anhui Üniversitesi ile ortak düzenlenen OBOR projesi isimli seminere Azerbaycan'ın ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. Yukarıda belirttiğimiz Konfüçyüs Enstitüsü'nün Azerbaycan'da iki üniversite bölümü kurmuş ve bu kurumlar iki ülkenin diplomatik ilişkilerinde uzun bir süredir faaliyet göstermeye devam ediyor. 26 Şubat 2019'da Davos'ta gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Formunda Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev konferans esnasında toplantısına Bir Kuşak, Bir Yol Projesi hakkında aşağıdaki kelimeleri söylemiştir:

“Çin ve Azerbaycan 3 yıl önce İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın kurulmasını ortaklaşa teşvik etmek için bir Mutabakat Zaptı imzaladı. Modern ulaşım altyapısının oluşturulması Azerbaycan'ın önceliklerinden biridir. Coğrafi konumumuzu kullanarak Asya ve Avrupa arasında köprüler kurmaya yatırım yapıyoruz. Karayla çevrili bir ülke olmasına rağmen Azerbaycan'ı uluslararası ulaşım merkezlerinden biri haline getirdik. Bizi komşularımıza bağlayan çeşitlendirilmiş bir demiryolu ağı kurduk. Azerbaycan'da son 15 yılda 15.000 km yol ve otoyol yapıldı. Davos Dünya Ekonomik Forumu'nun değerlendirmesine göre Azerbaycan büyüme kalitesi açısından 34. sırada yer alıyor. Altyapının gelişimi de çok dostane bir iş ortamı yaratılmasıyla destekleniyor ve dediğim gibi 260 milyar yatırımımız var, bunların yarısı yabancı yatırımlar ve bugün Azerbaycan'daki iş ortamı dünyanın en gelişmişlerinden biri. Dünya Bankası'nın Doing Business raporunun son raporuna göre Azerbaycan iş ortamı açısından 25. sırada ve bir yıl içinde pozisyonumuzu önemli ölçüde artırdık. Azerbaycan şu anda dünyanın en reformist on ülkesi arasında yer alıyor. Ülkeleri birleştiren herhangi bir ulaşım profesinin jeopolitik temeli olduğuna kesinlikle inanıyorum.” (President of the Republic of Azerbaijan, 2022)

Azerbaycan Cumhuriyeti Haydar Aliyev Vakfı desteğiyle 2019 yılında "Pekin Expo 2019" Botanik Sergisi ve Azerbaycan'ın ulusal günü düzenlenmiştir. 2020 yılında ise Çin'in Lanzhou Üniversitesi'nde Azerbaycan Araştırma Merkezinin kurulması ile ilgili anlaşma sağlanmıştır. Anlaşmaya Çin Lanzhou Üniversitesi Rektörü, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Üyesi, Üniversiteler Birliği Başkanı, Profesör Yan Chunhua ve Azerbaycan Devlet Petrol ve Sanayi Üniversitesi Rektörü Profesör Mustafa Babanlı, üniversiteler arasında iş birliği yapılmasını onaylamışlardır (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü , 2022).

Uluslararası sistemdeki devlet yapılanmalarında kara sınırı temel alan olduğu kadar da denize sınır alanı da bir o kadar önemlidir. Nitekim denize kıyısı olan devletler, kendi aralarındaki mesafenin ne derecede olduğuna bakılmaksızın birbirleriyle teorik olarak sınırdaş kabul edilmektedirler. Rusya ile Azerbaycan'ın deniz ve sınırdan komşuluğu gerek deniz alanında gerekse de kara alanında müttelikliği her zaman sürdürmeye ve bölgedeki gücü kaybetmemeye önem vermektedirler. Uluslararası politikanın en temel teorisini oluşturan güç ve politik dengenin en iyi örneklerinden biri olarak görülmektedir. Nitekim Rusya Kafkaslarda gücünü kaybetmemek için gerek ekonomik gerekse de siyasi olarak bölgede sınır komşuları ile politik ve diplomatik dengelyi koruduğu görülmektedir. Çin'in Avrupa'ya ulaşması açısından ise Azerbaycan ve Türkiye ile ilişkileri politik dengede koruduğu ve geliştirdiği son dönemlerde görülmektedir. Çin'in başlattığı İpek yolu projesinin Azerbaycan merkezli olup Türk devletlerini kapsayacak şekilde bu güç dengesinin tesis edilmesi esnasında ticari ve askeri prensipler temelinde ilerlediği son dönemlerde görülmektedir. Denge politikasının bir türü olan “dinamik dengeleme” modeline baktığımız zaman Çin'in yıllardır ABD'ye yönelik dengeleme stratejilerine uygulanması örneğini göre biliriz. Çin'in Azerbaycan'ın Zergezur bölgesi üzerinden geçecek İpek yolu projesinde politik denge ile iki ülke arasındaki stratejik etkileşimlere ve karşılıklı tehdit algılarına karşı hareket

edilme teminatı vereceği ön görülmektedir. Azerbaycan'ın jeo-stratejik konumu, sahip olduğu değerli madenler ve altyapının daha da nitelikli hale getirilmesi özellikle Çin ve Azerbaycan için win-win şekilli bağlayıcı ve uzun soluklu, bölgedeki barış, huzur ve istikrar politikaların devamlılığı açısından olumlu olacağı görülmektedir.

SONUÇ

Kafkasya'da önemli bir stratejik konuma sahip olan Azerbaycan Hazar denizine kıyısı olması, doğal gaz, altın, petrol gibi rezervlerin dışında transit geçiş yollarının üzerindeki jeopolitik konumu sebebiyle uluslararası güçlerin hedef noktasına çevrilmiştir. Nitekim Rusya 194 yılından sonra ilişkileri normalleştirmeye gitmiş ve Azerbaycan'ı enerji politikalarında destekleyerek Kafkasya'daki müttefikini kaybetmemeğe çalışmıştır. Bununla birlikte Rusya 70 yıllık bir esaretinde kalan Azerbaycan'da kültürel objeler günümüzde de korunmada ve Azerbaycan'da yaşayan Rus halkı tarafından sürdürülmektedir. Diğer kültürel bir gelenek haline gelen olay ise halen Azerbaycan'da Rus dilinde eğitim veren okulların, liselerin ve üniversitelerin olması büyük bir Rusya kalıntısının etkenlerindedir. Günümüzde halen okullarda zorunlu Rusça eğitimi mevcudiyeti vardır. Ekonomik açıdan Rusya ile Azerbaycan arasında ilişkiler diplomatik ve geçmişten gelen yıllardır olan bir bağa bağlı olduğu görülmektedir. Dünyada diğer süper güç olma konumuna gelen Çin ise bu Kafkasya bölgesinde yeni olsa da en çok ilişkilerini geliştirdiği ve bu bölgedeki devletlerdeki ticaretinin çoğunu Azerbaycan'da gerçekleştirmektedir. Çin günümüzde OBOR projesiyle Azerbaycan'da yatırımlarını artırmaya devam etmekte özellikle Hazar denizine kıyısı olması sebebiyle liman yapımı için maddi kaynak ve inşaat malzemesi Azerbaycan'a sağlamaktadır. Diplomatik ilişkilerin "SOFT POWER" diplomasine baktığımız zaman ekonomik alan olmak üzere Çin Azerbaycan'la eğitim alanında da adımlar atmaya devam ediyor. Nitekim en büyük örneği Azerbaycan Araştırma Merkezinin kurulması için anlaşmasının yapılmasını göstere biliriz. İki ülkeye baktığımız zaman gerek Rusya Federasyonu gerekse de Çin Halk Cumhuriyeti Azerbaycan'la olan ilişkilerde dikkatli davranmaya ve bu bölgedeki jeo-ekonomik müttefiklerini kaybetmemeye özen gösteriyorlar ve denge politikasının bu bölgede yürütülmesi Azerbaycan ekonomisi için ayrıca önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

ABD Federal Rezerv Sistemi. (2019, 12 11). Uluslararası Özet İstatistikleri. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.federalreserve.gov/data/intlsumm/current.htm> adresinden alındı

ABDURAHMANLI, E., & MAMMADLI, M. (2022). Azerbaycan'ın Stratejik Öneme Sahip Arazisi. KARABAKH IS AZERBAIJAN: Uluslararası Diplomasi Kitabı, ss. 140.

AGAYEV, R. (2020). M. EMİN RESULTADE VE Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ss. 361.

Anadolu Ajans. (2017, 09 09). Rusya Federasyonu. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/rusya/902427> adresinden alındı

Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası. (2020, 11 26). Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında, <https://azerbaijan.az/information/106>. <https://azerbaijan.az/information/106> adresinden alındı

Azertac Ajansı. (2018, 07 16). Çinin Bakı limanı və Ələt Azad İqtisadi Zonasından böyük gözləntiləri var. https://azertag.az/xeber/CHinin_Baki_limani_ve_Alet_Azad_Iqtisadi_Zonasindan_boyuk_gozlentileri_var-1180158 adresinden alındı

Bloomberg İnternet Sayfası. (2018, 09 17). 12 11, 2019 tarihinde Çin'in Borç Bombası: <https://www.bloomberg.com/quicktake/chinas-debt-bomb> adresinden alındı

CANAR, B. (2012). Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan İle İlişkileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 20-24.

CNN Türk İnternet Sayfası. (2014, 09 23). 400 milyon Çinli resmi dili konuşmıyor. 12 13, 2019 tarihinde <https://www.cnnturk.com/haber/dunya/400-milyon-cinli-resmi-dili-konusamiyor> adresinden alındı

Elvin ABDURAHMANLI. (2020, 12 11). Turk Birliği Derneği resmi sitesi- <https://turkbirligi.com.tr/kafkasya-jeo-politiginde-azerbaycanin-daglik-karabag-zaferi/> adresinden alındı

Haberler.com. (2015, 12 11). Azerbaycan ile Çin, İpek Yolu'nda Anlaştı. 10 18, 2022 tarihinde <https://www.haberler.com/fotogaleri/azerbaycan-ile-cin-ipek-yolu-nda-anlasti/> adresinden alındı

İBRAHİMOVA, S. (2019). Türk Bütçe Sistemi ile Azerbaycan ve Rusya Bütçe Sistemlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Cilt:2, Sayı: 2, ss.230-244.

Kadir Temiz. (2016, 02 16). Çin'in Siyasi Kurumları. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.cinhh.com/cinin-siyasi-kurumlari-1/> adresinden alındı

Lib.aliyev İnternet Kütüphane Sayfası. (2006, 09 06). "HEYDAR ALIYEV HERITAGE" INTERNATIONAL ONLINE LIBRARY. Azerbaycan - Rusya Federasyonu : <https://lib.aliyevheritage.org/tk/3284567.html> adresinden alındı

MAMMADOV, F. (2022, 02 01). Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan-Rusya İlişkileri. Tez: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45172.pdf> adresinden alındı

Mədəniyyət qəzeti. (2019, 04 26). "Bir kəmə, bir yol" tarixi İpek Yolunun yeni xəritəsidir. <https://medeniyyet.az/page/news/48398/Bir-kemer-bir-yol-tarixi-Ipek-Yolunun-yeni-xeritesidir.html> adresinden alındı

OECD World İnternet Sayfası. (2019, 12 11). ABD GSYH. 12 11, 2019 tarihinde

<https://oec.world/tr/profile/country/usa/> adresinden alındı

President of the Republic of Azerbaijan. (2022, 02 01). Ilham Aliyev attends 2nd "One Belt One Road" Forum in Beijing.

<https://president.az/en/articles/view/32878> adresinden alındı

Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği. (2022, 01 16). Rusya Devlet Bayrağı. Rusya Devlet Arması, Rusya Milli Marşı:

https://turkey.mid.ru/tr/rusya_ve_turkiye/rusya_hakkinda_bilgiler/rusya_devlet_bayra_rusya_devlet_armas_rusya_milli_mar_/ adresinden alındı

Rusya'da Eğitim Danışmanlığı. (2022, 01 15). Rusya hakkında genel bilgiler: <https://rusyada.net/rusya/>.

<https://rusyada.net/rusya/> adresinden alındı

Selim Karahan. (2021, 12 07). Çin nasıl başardı?

<https://www.haberturk.com/cin-ekonomisi-3274619-ekonomi> adresinden alındı

Sözcü Haber sitesi,. (2022, 02 01). Azerbaycan ile Rusya arasında anlaşma.

<https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/azerbaycan-ile-rusya-arasinda-anlama-6442166/> adresinden alındı

SOCAR-State Oil Company of the Azerbaijan Republic. (2022, 01 10). Transportation.

<https://socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-novorossiysk-oil-pipeline> adresinden alındı

T.C Dışişleri Bakanlığı. (2019, 10 11). Rusya Federasyonu'nun Siyasi Görünümü. 12 11, 2019 tarihinde

<http://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi. (2023, 12 10). Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA).

<https://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulastirma-koridoru.tr.mfa> adresinden alındı

T.C Dışişleri Bakanlığı. (2019, 11 10). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü. 12 11, 2019 tarihinde

<http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı

TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı. (2019, 12 11). Coğrafi Konumu ve Haritası. 12 11, 2019 tarihinde

<https://www.turkcindostlukvakfi.org.tr/menu-sayfa.php?id=13> adresinden alındı

The World Bank. (2019, 12 11). ÇİN ABD RUSYA Verileri.

<https://data.worldbank.org/country/china> adresinden alındı

TÜÇİAD Web Sitesi. (2022, 01 18). TÜÇİAD - Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti İşadamları Dostluk ve Dayanışma Derneği,. Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında:

<http://www.tuciad.org.tr/cin-halk-cumhuriyeti-hakkinda/> adresinden alındı

Worldometers İnternet Sayfası. (2019, 12 11). Rusya, ABD, ÇİN nüfusu ve demografik özellikleri. 12 11, 2019 tarihinde

<https://www.worldometers.info/world-population/russia-population/> adresinden alındı

YALÇINKAYA, A. (2021, 06 12). Bölgeselleşme Örnekleri Olarak TRACECA, Avrasya Ekonomik Birliği, Yeni 120. International Journal Of AFRO-EURASIAN Research (IJAR), Cilt: 2, Sayı:1, ss. 100-124.

YILMAZ, S. (2020). Bir Kuşak Bir Yol Projesinin Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye'ye Etkisi. International Journal of Society Researches, ss.5275-5280.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. (2022, 02 01). "Bir Kuşak Bir Yol" Projesi Çerçevesinde Çin ve Azerbaycan İlişkileri.

<https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-asya-arastirmalari-merkezi/bir-kusak-bir-yol-projesi-cercevesinde-cin-ve-azerbaycan-i-liskileri> adresinden alındı